

Ceza Muhakemesinde Kaçakların Yargılanması^(*)

The Judgement of the Fugitive in Criminal Procedure Law

Doç. Dr. Ali Hakan EVİK^(**)

Öz:

Bu çalışmada, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) Beşinci Kitabı'nın "Özel Yargılama Usulleri" başlıklı Birinci Kısımında yer alan "Kaçakların Yargılanması" müessesesi ele alınmaktadır. CMK'nın 247-248'inci maddelerinde düzenlenen bu müessese sırasıyla, 6763 sayılı Kanun, 680 sayılı KHK ve 7072 sayılı Kanun ile değiştirilerek bugünkü halini almıştır. Bu yeni düzenlemelere göre; artık şüpheli hakkında da tıpkı sanık da olduğu gibi kaçaklık kararı verilebilecek ve sonrasında gerek duyulursa "gıyabi tutuklama, güvence belgesi verme, elkoyma, el konulan malların idaresi için kayyım atama" gibi kaçaklara özgü tedbirlerle başvurulabilecektir. Ayrıca yine bu değişiklikler uyarınca kaçaklık kararının verilebileceği suçların kapsamı genişletilmiştir. Çalışma, hazır bulunmayan sanık hakkında yargılamanın yapılamayacağı kuralının istisnasını teşkil eden bu kurumun uygulamasına ilişkin genel bir değerlendirme yapılarak tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Ceza Muhakemesi Hukuku, Kaçak, Kaçakların Yargılanması, Elkoyma ve Kayyım Atama, Vatandaşlıktan Çıkarma.

Abstract:

In this study, the institution of "Trial of Fugitives", which is regulated in the Fifth Book of the Criminal Procedure Law No. 5271 (here in CMK), it is included in the First Part titled "Special Judgment Procedures", is discussed. This institution, which is regulated in Articles 247-248 of the CMK, has taken its current form respectively, by changing the Law No. 6763, the Statutory Decree No. 680 and the Law No. 7072. According to these regulations the decision of fugitiveness may be awarded on the suspect, just like in the defendant, and subsequently measures specific to fugitives may also be imposed on them such as "sentence in absentia, issuing a warrant, confiscation, appointment of administrator for the confiscated commodities". In addition, according to these amendments, the scope of the offenses where the decision of fugitiveness has been expanded. The study was concluded by making a general evaluation about the implementation of this institution, which is the exception of the rule that the judgement cannot be held against the accused.

Keywords:

Criminal Procedure Law, Fugitive, Trial of Fugitives, Confiscation and Appointment of Administrator, Deprivation of Citizenship.

^(*) Bu müessesenin 7072 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki hali, "*Trial of Fugitives*" başlığı altında incelenmiş ve 2017 yılında Law&Justice Review'da yayımlanmıştır. Bkz: **EVİK Ali Hakan**, "*Trial of Fugitives*" Law&Justice Review, Yıl: 9, Sayı: 15, Aralık 2017, Ankara, s. 1-22.

^(**) Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi, E-posta: alihakan.evik@kocaeli.edu.tr, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-0032-7754>.

Makalenin geliş tarihi: 18.11.2022 - Makalenin kabul tarihi: 06.12.2022.

Giriş

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (CMK) 247 ve 248. maddelerinde düzenlenen Özel Yargılama Usullerinden “Kaçakların Muhakemesi”; sırasıyla Temmuz 2016’da 668 sayılı KHK,¹ Kasım 2016’da 6763 sayılı Kanun,² Ocak 2017’de 680 sayılı KHK³ ve son olarak da 7072 sayılı Kanun⁴ ile değiştirilerek bugünkü halini almıştır.

Bugünkü halini almadan önce mülga CMK döneminde bu müessesenin baş aktörü konumundaki kaçak, “*hakkındaki kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan kişi*”⁵ olarak ifade edilmekteydi. Zira müesseseye yönelik kanundaki hükümler o zamanki düzenleme uyarınca sadece sanıklar hakkında kovuşturma aşamasında uygulanabilmekteydi. Değişikliklerden sonra kaçığın tanımının yer aldığı CMK md. 247’ye eklenen “*soruşturmanın veya kovuşturmanın*” ile “*Cumhuriyet savcısı veya mahkeme*” ibareleri sayesinde, bu hükümler artık yerinde bir şekilde soruşturma aşamasında şüpheliler hakkında da uygulanabilir hale getirildi.⁶

Çalışmamızda CMK md. 247 ve 248’de yapılan değişiklik sonrasında kaçakların yargılanmasının nasıl yapılacağı, bu değişikliklerin yerinde olup olmadığı hususlarına, bu kapsamda CMK’daki düzenlemeyle dolaylı da olsa bir ilgisi/etkisi söz konusu olduğundan, Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda (TVK) 680 sayılı KHK md. 75 ile yapılan düzenleme gereği kaçak şüpheli ve sanık hakkında da uygulanma ihtimali bulunan “vatandaşlıktan çıkarılmaya” yönelik düzenlemeye de kısaca değinilecektir.

I. Genel Olarak

“Kaçak”, soruşturma veya kovuşturmadan özellikle kaçan, yurt içinde veya dışında saklanan, yurt dışında olduğundan kendisine hiçbir şekilde ulaşılamayan kimse olarak “gaip”ten farklıdır. Zira “*gıyaba kalan kişi; yitik; yok olan kişi; kaybolan ve kendisinden uzun zaman haber alınamayan kişi*”⁷ ola-

¹ 27.07.2016 tarih ve 29783 sayılı RG.

² 02.12.2016 tarih ve 29906 sayılı RG.

³ 06.01.2017 tarih ve 29940 sayılı RG (Mükerrer).

⁴ 08.03.2018 tarih ve 30354 sayılı RG (Mükerrer).

⁵ **ÖZTÜRK Bahri**, Suç Muhakemesi Hukukunda Gaiplik ve Gaiplerin Muhakemesi, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1984, s. 223.

⁶ “*Kaçıklığın sadece sanık hakkında kovuşturma aşamasına özgü olarak düzenlenmesinin hatalı olduğu*” yönündeki görüş için bkz: **YURTCAN Erdener**, Ceza Yargılaması Hukuku, 15. Baskı, Adalet, Ankara, 2018, s. 686.

⁷ **CENTEL Nur-ZAFER Hamide**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, Beta, İstanbul, 2022, s. 1029; **YILMAZ Ejder**, Hukuk Sözlüğü, 5. Baskı, Yetkin, Ankara, 1996, s. 274.

rak tanımlanan gaibe yetkili makamlarca ulaşılabilmekte, ancak ulaşılsa bile mahkemeye getirilememekte ya da getirilmesi uygun görülmemekte,⁸ kaçığa ise ulaşmak dahi mümkün olmamaktadır.⁹ Gaiplikte, kaçıklığın aksine gaip bilinçli olarak soruşturma veya kovuşturmadan kaçmak amacıyla ortadan kaybolmamakta, hatta hakkında yürütülen bir soruşturma veya kovuşturma olduğunu dahi bilmemektedir.¹⁰ Kaçak ise bilgisi dâhilindeki hakkında açılan ceza soruşturması veya kovuşturmasının sonuca ulaşmasını engellemek amacıyla gizlenmektedir. Gaiplikte, verilen gaiplik kararı, şüpheli veya sanığın gaip olduğu varsayımından hareketle, buna karşılık kaçaklık kararı, bir varsayımdan değil, somut bir gerçekten (kaçığın gizlendiği, saklandığı yönündeki) hareketle şüpheli veya sanığın ortaya çıkarılarak soruşturmanın tamamlanması veya yargılamanın devamı ve bitirilmesi amacıyla verilmektedir.¹¹

Kaçıklığın unsurlarını;¹² “a) Şüpheli veya sanık hakkında TCK 248/2’de sayılan katalog suçlardan birini işlediği iddiası ile soruşturma başlatılmış veya dava açılmış olması, b) Hakkındaki soruşturma veya kovuşturmadan haberdar olan şüpheli veya sanığın bilerek hakkındaki ceza muhakemesi faaliyetinin sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla hareket ediyor olması, c) Bu amaçla hareket eden şüpheli veya sanığın yurt içinde saklanması ya da yurt dışına kaçmış

⁸ **CENTEL-ZAFER**, s. 1029; **ÖMEROĞLU Ömer**, “Ceza Muhakemesinde Gaip ve Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. XVII, sayı: 3, Ankara, 2013, s. 206-207; **ŞAHİN Cumhur-GÖKTÜRK Neslihan**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Seçkin, Ankara, 2022, s. 577; **YURTCAN**, s. 686.

⁹ **ÜNVER Yener-HAKERİ Hakan**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. Baskı, Adalet, Ankara, 2021, s. 719.

¹⁰ **BALCI Murat**, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Gaip ve Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi (CMK m. 246, CMK m. 248/7)”, TBBD, sayı: 92, Ankara, 2011, s. 103; **ÖMEROĞLU**, s. 208; **ŞAHİN-GÖKTÜRK**, s. 577; **YENİDÜNYA Caner-İÇER Zafer**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet, Ankara, 2016, s. 203.

¹¹ **BALCI**, s. 109; **CENTEL-ZAFER**, s. 1034; **ÖZBEK Veli Özer-DOĞAN Koray-BACAKSIZ Pınar**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Seçkin, Ankara, 2022, s. 806; **ÖZTÜRK**, s. 222; **ÖZTÜRK Bahri-KAZANCI Behiye Eker-GÜLEÇ Sesim Soyer**, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, 2. Baskı, Seçkin, Ankara, 2017, s. 197; **ŞEN Ersan**, (Çevrimiçi), <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2348647-vatandasliktan-cikarma>, 19.11.2022; **YENİSEY Feridun-NUHOĞLU Ayşe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, Seçkin, Ankara, 2022, s. 855. Tedbirin diğer amaçları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz: **ÖMEROĞLU**, s. 195-225.

¹² **ÖZBEK-DOĞAN-BACAKSIZ**, s. 838; **ÖZTÜRK Bahri-TEZCAN Durmuş-ERDEM M. Ruhan-GEZER Sırma-SAYGILAR KIRIT Yasemin F.-ALAN AKCAN Esra-ÖZAYDIN Özdem-ERDEN TÜTÜNCÜ Efser-ALTINOK WILLEMIN Derya-TOK M. Can**, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Seçkin, Ankara, 2022, s. 78-79; **TURHAN Faruk**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Asil Yayın Dağıtım, 2006, s. 264; **YENİDÜNYA-İÇER**, s. 209 **YENİSEY-NUHOĞLU**, s. 855-856. Koşullarına yönelik yeni tarihli içtihatlar için bkz: Yargıtay 16. CD’nin 13.06.2018 tarih ve 2017/2183 Esas, 2018/2027 Karar; Yargıtay 16. CD’nin 25.03.2019 tarih ve 2018/5332 Esas, 2019/2169 Karar; Yargıtay 16. CD’nin 30.06.2020 tarih ve 2019/4118 Esas, 2020/3166 Karar sayılı kararları için bkz: (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 20.11.2022.

olması, **c)** Yurt içinde saklanması veya yurt dışına kaçmış olmasından dolayı şüpheli veya sanığa ulaşılamıyor olması” şeklinde ifade edebiliriz.

Esasında soruşturma aşamasında şüpheli bulunmasa, ona ulaşmak, ifadesini almak mümkün olmasa da soruşturmayı iddianame tanzim ederek tamamlamak mümkündür. Ancak, kanun koyucunun buradaki esas gayesi bizce soruşturmayı tamamlamaktan ziyade, kaçaklığa konu suçların ağırlığı dikkate alındığında, zorlama amaçlı elkoyma tedbiri ile sadece sanığın değil, şüphelinin de öyle ya da böyle ortaya çıkmasını sağlamaktır. Dolayısıyla, kaçaklık kararının soruşturma aşamasında da uygulanması yönünde bu şekilde açık bir düzenleme yapılması yerinde olmuştur.

Kaçaklık müessesesinde, şüpheli veya sanık hakkında yetkili mahkemeye kaçaklık kararı verilmesi, bunun için de öncelikle soruşturma aşamasında şüpheli, kovuşturma aşamasında sanık hakkında CMK’nın 248/2. maddesinde belirtilen katalog suçlardan en az biri hakkında soruşturma başlatılmış veya dava açılmış olması gerekmektedir. Yargıtay’ın da vurguladığı üzere,¹³ somut olayda katalog suçlardan birinin söz konusu olmaması durumunda kaçaklık kararı vermek mümkün değildir.

CMK md. 248/2’de sayılan suçlar; **a)** Soykırım ve insanlığa karşı suçlar, **b)** Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, **c)** Hırsızlık, **d)** Yağma, **e)** Güveni kötüye kullanma, **f)** Dolandırıcılık, **g)** Hileli iflas, **h)** Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, **ı)** Parada sahtecilik, **i)** Suç işlemek amacıyla örgüt kurma, **j)** Zimmet, **k)** İrtikâp, **l)** Rüşvet, **m)** İhaleye fesat karıştırma, **n)** Edimin ifasına fesat karıştırma, **o)** Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (TCK md 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308), **ö)** Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (TCK md 309, 310, 311, 312, 313), **p)** Silahlı örgüt veya bu örgütlere silah sağlama (TCK md 314, madde 315), **r)** Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (TCK md 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337), **s)** Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun’da tanımlanan silah kaçakçılığı suçları, **ş)** Bankalar Kanunu’nun 22. maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında tanımlanan zimmet suçu, **t)** Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar, **u)** Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 68 ve 74. maddelerinde tanımlanan suçlardan oluşmaktadır.

Değişikliklerden sonra katalog suçlara baktığımızda, TCK’nın Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçların (md. 309, 310, 311, 312, 313) da eklendiği görülmektedir. Hırsızlık, yağma gibi mala karşı suçların

¹³ Yargıtay 11. CD’nin 12.05.2008 tarih ve 2008/4388 Esas, 2008/4736 Karar; Yargıtay 4. CD’nin 16.01.2008 tarih ve 2007/6573 Esas, 2008/286 Karar sayılı kararı için bkz: (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 01.11.2022.

dahi katalogda yer aldığı, geçmişten bugüne özellikle devlete karşı suçları işleyenlerin kaçak olarak yurt dışına firar ettikleri ve halen firarda oldukları hususları dikkate alındığında, bu eklemeyi gayet yerinde bulduğumuzu ifade etmek isteriz.

Kaçaklık kararı artık soruşturma aşamasında da alınabileceğinden burada dikkat edilmesi gereken, soruşturma aşamasında henüz atılı suçun hukuki nitelendirmesi net bir şekilde yapılmadığından, delil toplama işi tamamlanmadığından, somut olayda “*sırf bu maddenin tatbik edilmesi için katalogda yer alan suçlardan birisinin soyut şekilde gerekçe olarak gösterilmesinin*”¹⁴ önüne geçilmesi için azami özenin gösterilmesinin teminidir. Zira aksi yaklaşım, kaçaklık kararı alınması kapsamının hukuka aykırı şekilde alabildiğince genişletilmesine neden olabilecektir.¹⁵

Kaçaklık kararı verilebilmesi için ikinci şart; hakkında soruşturma başlatılan şüphelinin ifade vermek üzere savcılık veya dava açılan sanığın sorgusunu yapmak amacıyla mahkemece usulüne uygun şekilde çağrılmış olması, buna rağmen gelmeyen şüpheli veya sanık hakkında zorla getirme kararının da yerine getirilememiş olmasıdır.¹⁶ Aynı zamanda hem bir yükümlülük hem de hak olan¹⁷ ifade ve sorgunun yapılabilmesi ve şüpheli veya sanığın usule uygun çağrısı için CMK md. 145 uyarınca çağrı nedeninin ne olduğunun açıkça belirtilerek davet edilmiş ve yine gelmediği takdirde zorla getirileceği hususunun belirtilmiş olması gerekmektedir.

Çağrıya uymayan şüpheli veya sanık hakkında zorla getirme kararı verildiğinde, zorla getirme işlemi CMK md. 146 gereği kolluk tarafından yerine getirilecektir. Kararın yerine getirilememiş olması (ikametgâhında, adresinde veya bilinen konutunda bulunulamaması, kendisine ulaşılamaması) durumunda, yerine getirememenin nedenleri, köy veya mahalle muhtarı ile kolluk görevlisinin birlikte imzalayacakları bir tutanakla saptanacak ve tutanak, kolluk görevlisi tarafından yetkili makama ulaştırılacaktır.

Bundan sonra, soruşturmayı yürüten savcılık makamı veya davaya bakan mahkeme, çağrının bir gazete ile şüpheli veya sanığın bilinen konutunun kapısına asılmak suretiyle ilanına karar vermelidir. Yapılacak ilanda, on beş gün

¹⁴ ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ, s. 198; ŞEN, (Çevrimiçi), <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersansen/2348647-vatandasliktan-cikarma>, 11.11.2022.

¹⁵ Benzer dikkat ve özenin aynı şekilde kovuşturma aşamasında da gösterilmesi gerektiği yönündeki görüş için bkz: ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ, s. 199.

¹⁶ Yargıtay'ın zorla getirme kararının yerine getirilmiş olması için şüpheli veya sanığın makul bir süre aranmasının şart olduğu yönündeki Yargıtay 16. CD'nin 25.03.2019 tarih ve 2018/5332 Esas, 2019/2169 Karar sayılı kararı için bkz: (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 20.11.2022.

¹⁷ ÜNVER-HAKERİ, s. 242.

içinde gelmediği takdirde CMK md. 248’de gösterilen tedbirlere hükmedilebileceği de açıklanmalıdır.

Son olarak tüm bu işlemlerin yerine getirildiğinin bir tutanak ile saptanmasının ardından, on beş gün içinde yetkili makamlara ifade vermek veya savunma yapmak için yine de gelmeyen şüpheli veya sanık hakkında, kaçak olduğuna dair karar verilir.¹⁸ Bu karardan sonra yargı kararı ile kaçak sıfatını/statusünü alan¹⁹ şüpheli veya sanığa artık “kaçak şüpheli” veya “kaçak sanık” denilir.

Yargıtay’ın, “(...) *İnceleme konusu somut olayda, Yerel Mahkemece sanık adına bir kez davetiye tebliği yeterli olmasına karşın, gereksiz olarak birden fazla davetiye çıkarılıp ve sanık tarafından bu davete uyulmamasına rağmen, sanığın hazır bulunmak zorunda olduğu bu ahvalde, 5271 sayılı CYY’nın 199. maddesinde zikredilen zorla getirme veya yakalama emri çıkartılması önlemine başvurulmaksızın, bundan da sonuç alınamaması halinde isnat edilen suçun niteliği de dikkate alınarak, 5271 sayılı CYY’nın 247 ve 248. maddelerinde düzenlenmiş bulunan kaçaklık ile ilgili hükümler uygulanmak suretiyle, sanık hakkında kaçaklık kararı verilmesi ve bu şekilde sanık hakkında hüküm verilmesi gerektiği halde, bu yasal yöntemlerden hiç birine başvurulmaksızın, aleyhe bozma kararına karşı sanığın diyecekleri saptanmadan, yokluğunda ilk hükümde direnilmesi yasaya aykırıdır (...)*”²⁰ şeklindeki kararından, koşulları oluşmasına rağmen şüpheli veya sanık hakkında kaçaklığa yönelik prosedürün uygulanmamasını, usulden bozma nedeni saydığı görülmektedir.

CMK md. 248/4’te, yakalanan veya kendiliğinden gelerek teslim olan kaçak hakkında verilen elkoyma tedbirinin kaldırılacağı düzenlenmiş, buna karşılık ortaya çıkmasını sağlamak amacıyla hakkında kaçaklık kararı verilen şüpheli veya sanığın sonradan teslim olması veya yakalanması durumunda ne olacağı hükme bağlanmamıştır. Acaba, böyle bir durumda hâkim tarafından verilen kaçaklık kararının akıbeti ne olacaktır? Burada bir yasal boşluk söz konusu olduğunu, ceza muhakemesinde “kıyasın yasak olmaması” ilkesinden hareketle bu boşluğun CMK’daki diğer hükümlerden yola çıkılarak doldurulabileceğini düşünmekteyiz. Şöyle ki: CMK’ya göre tutuklama koruma tedbiri, ancak hâkimin bu yöndeki kararı ile uygulanabilir olup, bu karar, soruşturma aşamasında savcının re’sen verebileceği serbest bırakma kararı ile hükümsüz hale gelebilmektedir. Bu hükümden yola çıkarak; soruşturma aşamasında hakkında kaçaklık ka-

¹⁸ Burada kanun koyucunun; koşulları gerçekleştiğinde kaçaklık kararı vermek veya vermemek yönünde hâkime bir takdir hakkı tanımak istemediği görülmektedir. **ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞIZ**, s. 841.

¹⁹ **TOROSLU Nevzat-FEYZİOĞLU Metin**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş, Ankara, 2011, s. 229.

²⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun (CGK) 19.02.2008 tarih ve 2008/9-1 Esas, 2008/26 Karar sayılı kararı için bkz: (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 05.10.2022.

rarı verilen kaçak şüphelinin kendiliğinden gelerek savcıya teslim olması veya yakalanması, ifadesi alındıktan sonra savcı tarafından gerek görülmediği için serbest bırakılması durumunda kaçaklık kararının da hükümsüz kalacağı söylenebilir. Hâkim kararının, savcı kararı ile geri alınması çok doğru görünmemekle birlikte, daha ağır bir tedbir olan tutuklamada bunun olabileceğini hüküm altına alan CMK sisteminde, kaçaklıkta bunun evleviyetle uygulanabileceğini söylemek bizce yanlış olmaz.²¹ Kaldı ki her iki durumda da şüpheli lehine bir netice ortaya çıkacak ve bizce bu açıdan da ortada bir sorun bulunmayacaktır.²²

Buna karşılık, kovuşturma aşamasında kaçaklık kararının, (elkoyma tedbirinde olduğu gibi) ancak yetkili mahkemece kaldırılabilceğini, bunun re'sen veya yakalanan ya da kendiliğinden savunma yapmak üzere gelen sanığın kendisinin veya müdafinin talebi ile olabileceğini değerlendirmekteyiz.

Bu açıklamalardan hareketle kaçaklık ile gaiplik arasındaki farkları kısaca şöyle ifade edebiliriz:²³ **a)** Gaiplikte kişinin yokluğu bir varsayıma dayanmakta, buna karşılık kaçaklıkta gerçek bir durumdan hareket edilmekte, **b)** Gaiplikte kişinin yokluğu açısından ortada bilinçli bir durum söz konusu değildir, buna karşılık kaçaklıkta, yurt içinde veya dışında saklanan, adeta yok olan kişi, bunu bilerek ve isteyerek yapmakta, **c)** Gaiplikte yok olan kişi ile herhangi bir şekilde temas mümkün değildir, buna karşılık kaçaklıkta bu temas zaman zaman (yurt dışında olduğu bilinen ama Türkiye'ye getirilemeyen kaçakla iletişim kurulması gibi) mümkün olabilmekte, **d)** Son değişiklikte, artık gaiplik durumunda şüpheli veya sanığın yokluğunda yargılama yapılması mümkün değildir, diğer deyişle artık hukukumuzda yoklukta kovuşturma yapılmasının tek istisnası kaçaklık halidir.

II. Kaçak Şüpheli veya Sanık Hakkında Yapılabilecekler

Son değişikliklerden sonra bugünkü mevzuatımız kapsamında kaçak şüpheli veya sanık hakkında soruşturma ve bazı kovuşturma işlemleri yapılabilir. Bu başlıkta bunlara ve kaçak şüpheli veya sanık hakkında alınabilecek koruma tedbirlerine değinilecek, niteliği diğerlerinden farklı olan “vatandaşlıktan çıkarılma” yönündeki idari tedbir ise farklı bir başlıkta ele alınacaktır.

A. Yapılabilecek Soruşturma ve Kovuşturma İşlemleri

CMK md. 247/3'te de ifade edildiği üzere, kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabilecek olup, değişiklik sonrasında, şüpheli hakkında da kaçaklık

²¹ CENTEL-ZAFER, s. 418.

²² ÖZBEK-DOĞAN-BACAŞIZ, s. 269.

²³ ÖZBEK-DOĞAN-BACAŞIZ, s. 836-837; ÖZTÜRK-TEZCAN-ERDEM-GEZER-SAYGILAR KIRIT-ALAN-ÖZAYDIN-ERDEN TÜTÜNCÜ-ALTINOK-TOK, 78.

kararı verilebileceğinin açıkça düzenlendiği görülmektedir. Bu yönde açık bir düzenleme olmasa dahi kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılması imkân dâhilinde olduğundan,²⁴ Yargıtay'ın da katıldığımız bir kararında belirttiği üzere;²⁵ “*soruşturma illaki yapılabilecek yani, başlayan soruşturma şüphelinin yokluğunda, ifadesi alınamasa dahi tamamlanabilecek*”;²⁶ “*şüphelinin ifadesi alınamasa bile soruşturma tamamlanıp kamu davası açılabilir ve bu şekilde tanzim edilen iddianame de sırf bu nedenle iade edilemeyecektir.*”²⁷

Hakkında kovuşturma başlasa (duruşma açılrsa, duruşmaya başlansa, mahkemeye tanık dinlense, bilirkişi raporu alınsa, keşif vs. yapılsa) bile, CMK md. 247/3'ün yasaklayıcı hükmü gereği daha önceden sorgusu yapılmamış ise kaçak sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilemez.²⁸ Çünkü bilindiği gibi CMK sistemimiz, savunma hakkı etkin bir şekilde kullanılmaksızın bir sanığın mahkûmiyetine hiçbir şekilde cevaz vermemektedir.²⁹ Hatta artık, önceden sorgusu yapılmamış ise sanık ve kaçak sanık hakkında mahkûmiyet dahil hiçbir karar verilemez. Zira Anayasa Mahkemesi (AYM) 08.09.2022 tarihinde verdiği katılmadığımız bir karar ile CMK'nın “*Sanığın duruşmada hazır bulunmaması*” başlıklı 193'üncü maddesinin, “*sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa da dava yokluğunda bitirilebilir*” şeklindeki hükmünü Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir.³⁰ Bu itibarla artık mahkemenin kaçak sanık hakkında düşme, beraat vs., açılan dava hakkında ret kararı vermesi de mümkün değildir. CMK'daki değişikliklerden sonra dahi sorgusu yapılmamış kaçak sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilemeyeceğine yönelik bu hükmün CMK'da

²⁴ YENİSEY-NUHOĞLU, s. 854.

²⁵ Yargıtay 12. CD'nin 27.04.2015 tarih ve 215/3151, 2015/6782 sayılı kararı için bkz: (Çevrimiçi), <http://emsal.yargitay.gov.tr/BilgiBankasistemciWeb/GelismisDokumanAraServletYargitay>. Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin (CD) 19.03.2007 tarih ve 771/2513; 4. CD'nin 06.11.2007 tarih ve 2007/4495 Esas, 2007/8944 Karar sayılı kararı ve bu yöndeki diğer kararları için bkz: (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 11.10.2022.

²⁶ ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞSIZ, s. 840; YENİDÜNYA-İÇER, s. 568.

²⁷ Yargıtay 12. CD'nin 27.04.2015 tarih ve 2015/3151 Esas, 2015/6782 Karar; 1. CD'nin 14.04.2010 tarih ve 2010/1899 Esas, 2010/2382 Karar sayılı kararları için bkz: (Çevrimiçi), <http://emsal.yargitay.gov.tr/BilgiBankasistemciWeb/GelismisDokumanAraServletYargitay>, 05.10.2017; 4. CD'nin aynı yöndeki 16.01.2008 tarih ve 2007/6573 Esas, 2008/286 Karar sayılı kararı için bkz: (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 11.10.2022.

²⁸ ŞAHİN-GÖKTÜRK, s. 578; YENİDÜNYA-İÇER, s. 210; YURTCAN, s. 687. Yargıtay 4. CD'nin aynı yöndeki 16.01.2008 tarih ve 2007/6573 Esas, 2008/286 Karar; 2. CD'nin 23.05.2007 tarih ve 2007/6622, 2007/7394 Karar sayılı kararı ve bu yöndeki diğer kararları için bkz: (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 11.10.2022.

²⁹ ŞEN, (Çevrimiçi), <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2348647-vatandasliktan-cikarma>, 19.11.2022.

³⁰ AYM'nin 08.09.2022 tarih ve 2021/118 Esas, 2022/98 Karar sayılı kararı için bkz: 04.10.2022 tarih ve 31973 sayılı RG.

korunuyor olması yerinde olup,³¹ bu bizce, devletin olağan üstü dönem, durum ve muhakemelerde bile savunma hakkına verdiği önemi göstermektedir.

Acaba soruşturma aşamasında şüpheli sıfatıyla hâkim tarafından örneğin tutuklama duruşmasında sorgusu yapılan, ancak kovuşturma aşamasında tahliye olduktan sonra bilerek, isteyerek ortadan kaybolan, bu nedenle hakkında kaçaklık kararı verilen kaçak sanığın sorgusu yapılmış kabul edilip, kovuşturma aşaması mahkûmiyetle sonuçlandırılabilir mi? CMK sistemimiz (özellikle de savunma hakkına verdiği önem) bütünü itibarıyla dikkate alındığında bu soruya vermemiz gereken cevabın, “*hayır sonuçlandırılmaz*” şeklinde olması gerektiğini değerlendirmekteyiz. Bu somut örnekte, şüpheli sıfatıyla henüz hakkında kaçaklık kararı verilmemiş şüphelinin sorgusuna başvurulmasına rağmen kovuşturma aşamasında kendisini yargılayacak yetkili mahkemece gerçek manada bir sorgu yapılmış değildir. Bu nedenle henüz kaçak sıfatını almamış şüphelinin soruşturma aşamasında sulh ceza hâkimince yapılan sorgusuna dayanarak hakkında kaçaklık kararı verildikten sonra kovuşturma aşamasında sorgusunun önceden yapılmış olduğundan hareketle mahkûmiyet kararı verilmesi CMK md. 247/3’e açık bir aykırılık teşkil edecektir.³²

CMK’da, sorunun sulh ceza hâkimi veya yetkili mahkemece yapıp yapılmaması hususunda bir ayırım yapılmamıştır. Ancak kanaatimize göre, sulh ceza hâkimince yapılan sorunun işlevi ile mahkemece yapılan sorunun işlevi birebir aynı değildir. Soruşturma aşamasında başlangıçta şüpheliye isnat edilen suçun nitelendirmesinde savcı iddianame tanzim ederken değişikliğe gidebilir, aynı şekilde iddianamede isnat edilen suç da kovuşturma aşamasında değişikliğe uğrayabilir. Örneğin, soruşturma aşamasında rüşvet alma suçunu işlediği iddiasıyla şüphelinin, sulh ceza hâkimince sorgusu yapılmış olmasına karşın sonradan savcı, isnat edilen suçun irtikâp olduğuna kanaat getirip, iddianameyi irtikâp suçundan tanzim edebilir ya da mahkemece yapılan muhakemede suçun rüşvet alma değil de irtikâp suçunu oluşturduğu yönünde kanaat oluşabilir. Bu örneklerde rüşvet alma suçundan dolayı soruşturma aşamasında sorgusu yapılmış kaçak şüpheli hakkında muhakeme aşamasında irtikâp suçunu işlediğinden dolayı mahkûmiyet kararı verilebilir mi? Bizce, bu soruya da verilecek cevap hayır olmalıdır. Böyle bir durumda CMK, hazır bulunan sanığa bile ek savunma hakkı verilmesi gerektiğini düzenlemiş olduğuna göre, sırf soruşturma aşamasında zaten sorgusu yapılmış diye kaçak olan

³¹ Yargıtay 16. CD’nin 13.06.2018 tarih ve 2017/2183 Esas, 2018/2027 Karar; Yargıtay 16. CD’nin 25.03.2019 tarih ve 2018/5332 Esas, 2019/2169 Karar; Yargıtay 16. CD’nin 30.06.2020 tarih ve 2019/4118 Esas, 2020/3166 Karar sayılı kararları için bkz: (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 20.11.2022.

³² Aksi görüş için bkz: **ÖZBEK-DOĞAN-BACAKSIZ**, s. 840-841.

biri hakkında yetkili mahkemece sorgusu yapılmaksızın mahkûmiyet kararı verilebileceğini söylemek mümkün ve adil görünmemektedir.

Duruşmanın ve yukarıda örnek niteliğinde sayılan işlemlerin yapılabilmesi için eğer kaçak sanık bir müdafii ile temsil edilmemekteyse, mahkeme, CMK md. 247/4 uyarınca barodan bir müdafii atanmasını ister. Dikkat edileceği üzere, burada kanun koyucu zorunlu müdafilik esasını benimsemiş bulunmaktadır.³³ Bu kadar ağır bir neticeye (yoklukta duruşma yapmak, duruşma işlemleri yapmak, hakkında aşağıda açıklanacak koruma tedbirlerine başvurulmak vs.) neden olabilecek durumda Yargıtay'ın da kararında³⁴ vurguladığı gibi, “zorunlu müdafiliğin” benimsenmiş olması ve bu benimsemenin yine son değişiklikle korunuyor olması yerinde bir uygulama olup, aynı şekilde savunma hakkı açısından da son derece önem arz etmektedir.³⁵

Buna karşılık, kaçaklık yargılaması çerçevesinde yapılabilecekler/alınabilecek tedbirler epey ağır olup, soruşturma aşamasında da şüphelinin müdafii ile temsil edilmemesi durumunda, savcılık tarafından barodan talepte bulunulabileceğinin düzenlenmemesi kanaatimizce önemli bir eksiklik. Soruşturma aşamasında kendisini temsil ettirmeyen şüpheliye bir müdafii atanması durumunda, yurt içinde saklanan ya da yurt dışında bulunan şüpheli, olabilecekler ve uygulanabilecek koruma tedbirleri hakkında müdafince aydınlatılabilir, böylelikle ifade veya savunma yapmaya gelmesi için daha kolay ikna edilebilir.

B. Kaçak Şüpheli veya Sanık Hakkında Uygulanabilecek Koruma Tedbirleri

Mevzuatımız kapsamında kaçak şüpheli veya sanık hakkında çeşitli koruma tedbirleri uygulanabilir. Bunlar:

1. Elkoyma ve Kayyım Atama

6763 sayılı Kanun ve 680 sayılı KHK ile yapılan değişiklik sonrasında daha önceden de var olan ve sadece kaçak sanık hakkında uygulanabilen “elkoyma ve kayyım atama” koruma tedbirinin kapsama alanı genişletilerek kaçak şüpheli hakkında da uygulanabilmesinin önü açılmıştır. CMK md. 248/1'e göre, Cumhuriyet savcısına başvurmasını veya duruşmaya gelmesini

³³ YENİSEY-NUHOĞLU, s. 856. Bu durumdaki sanığa zorunlu müdafii atanmadığı için bozma kararı veren Yargıtay 16. CD'nin 30.06.2020 tarih ve 2019/4118 Esas, 2020/3166 Karar sayılı kararı için bkz: (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 20.11.2022.

³⁴ Yargıtay 2. CD'nin 16.06.2011 tarih ve 2009/48524 Esas, 2011/13291; 1. CD'nin 14.04.2010 tarih ve 2010/1899, 2010/2382 sayılı kararları için bkz: (Çevrimiçi), <http://emsal.yargitay.gov.tr/Bilgi-BankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServletYargitay>, 09.10.2022.

³⁵ CENTEL-ZAFER, s. 943; ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞIZ, s. 842 ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ, s. 197.

sağlamak amacıyla kaçığın Türkiye’de bulunan mallarına, hak ve alacaklarına sadece bu amaçla orantılı olarak el konulabilir.³⁶

Maddede el konulabilir denilmektedir, dolayısıyla diğer koruma tedbirlerinde olduğu gibi elkoymak zorunlu değildir. Bu doğrultudaki özel elkoyma kararı, genelde diğer koruma tedbirlerinde olduğu gibi soruşturma aşamasında savcılık makamının talebi üzerine sulh ceza hâkimince, kovuşturma aşamasında ise yargılamayı yapan mahkemece alınır. Bu tedbir de sadece CMK md. 248/2’de sayılan suçların işlendiği iddiası kapsamında söz konusu olabilir.³⁷

Elkoyma kararı ile söz konusu malların, hak ve alacakların idaresi amacıyla bir kayyım da atanabilir,³⁸ çünkü kanunda “*idaresi için gerektiğinde atanabilir*” ifadesi yer almaktadır. Elkoyma ve kayyım atama kararı, sanık müdafine bildirilir. Elkoymak ve kayyım atamak zorunlu olmamakla birlikte, el konulduğu ve yönetim için kayyım atandığı takdirde bunun müdafiyeye bildirilmesi zorunludur.³⁹ Kanaatimizce, burada yine soruşturma aşamasında müdafii ile temsil edilmeyen şüpheli açısından zorunlu müdafilik esasının benimsenmesi hem şüphelinin ifadeye gelmesinin sağlanması hem elkoyma tedbirinin amaçla orantılı bir şekilde olup olmadığının denetlenmesi hem de atanan kayyıma yönelik varsa bir itirazın ortaya konması, tartışılması açısından önem arz etmektedir. Elkoymada “ölçülülüğe/orantılılığa” özellikle yer verildiği, bunun bir koşul olduğu⁴⁰ da göz ardı edilmemelidir.

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi’nin (AİHM) “*bir organize suç davasında suçun ağırlığı nedeniyle şüphelilerin 16 adet taşınmazına el konulmasını orantılı bulduğu*”⁴¹ yönündeki kararını, maddedeki düzenlemede suçun ağırlığından değil, “*amaçla orantılı şekilde el koyulmasından*” bahsedildiği için doğru bulmadığımızı ifade etmek isteriz. Suçun niteliği esas alınarak yapılacak bir elkoymada, kaçığın tüm mallarına elkoymak, adeta mevzuatımız gereği yasak olan genel müsadereye başvurulması gibi istenmeyen bir sakıncaya neden olabilecektir.⁴²

³⁶ ÖZTÜRK-TEZCAN-ERDEM-GEZER-SAYGILAR KIRIT-ALAN-ÖZAYDIN-ERDEN TÜTÜNCÜ-ALTINOK-TOK, 81-82; ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ, s. 197.

³⁷ ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞSIZ, s. 843; ŞEN, (Çevrimiçi), <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2348647-vatandasliktan-cikarma>, 19.11.2022; ÜNVER-HAKERİ, s. 720; YENİSEY-NUHOĞLU, s. 857; YURTCAN, s. 689.

³⁸ “Atanmalıdır” görüşü için bkz: TURHAN, s. 264.

³⁹ ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ, s. 198.

⁴⁰ TURHAN, s. 264.

⁴¹ AİHM’nin 22.02.1994 tarih ve 12954/87 sayılı Raimonda v İtalya kararı için bkz: Serkan CENGİZ-Fahrettin DEMİRAĞ, Teoman ERGÜL, Jeremy McBRIDE-Durmuş TEZCAN, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, Şen Matbaa, Ankara, 2008, s. 78, aktaran ÜNVER-HAKERİ, s. 429.

⁴² CENTEL-ZAFER, s. 474.

Yine AİHM, salıvermeye ilişkin teminatlardan özellikle kefalet miktarının belirlenmesi ile ilgili ölçütlere yer verdiği bir başka kararında, “*kefalet miktarının aslen ilgili kişinin mal varlığında bu kişiyi mahkemeye gelmesi halinde kayba uğrayacağı miktarın kaçmaya ilişkin bir istek duymaktan caydırmaya yetecek ölçüde bir teminat çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini*”⁴³ vurgulamakta, ayrıca Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’nun 11 Aralık 1980 tarihli raporuna⁴⁴ atıf yaparak, “*Sözleşme’nin 5. maddesinde güvence altına alınmış olan bireyin temel özgürlük hakkı söz konusu olduğunda yetkili mercilerin, uygun kefalet miktarını belirlemede, sanığın tutukluluk halinin sürdürülmesinin gerekli olup olmadığını kararlaştırdıklarında olduğu kadar titizlik göstermeleri gerektiğini*” ifade etmiştir. Bu içtihadı doğru bularak, kaçaklar hakkında verilecek elkoyma tedbiri açısından da dikkate alınabileceğini, amacı (kaçığı ortaya çıkarmak suretiyle etkin bir şekilde soruşturmasını yapmak veya sanığın kovuşturmasını bitirmek) karşılayacak ölçüde olması gerektiğini, bu amaca hizmet etmeyecek nitelikte bir elkoymanın hukuka aykırı olacağı⁴⁵ düşünmekteyiz.

CMK md. 248/3 gereği, el konulan mal, hak ve alacakların korunmasında, elkoymaya ilişkin hükümler (CM md. 123 vd.), özellikle gerektiğinde “*el konulan eşyanın muhafazası veya elden çıkarılması*” başlıklı CMK md. 132 uygulanacaktır. Tüm bunlara ek olarak, elkoymanın uygulanması pek tabi ki “*Suç Eşyası Yönetmeliği*”⁴⁶ ne de uygun şekilde yapılacaktır.⁴⁷ Ayrıca, tedbir kararı veren sulh ceza hâkimi veya yetkili mahkemece gerek duyulursa, alınan tedbirlere ilişkin kararların birer özetinin bir gazetede ilanına da karar verilebilecektir. Böylelikle, verilmiş olan tedbir kararından öncelikle bunu uygulayacak makam ve merciler, hem 3. kişiler hem de belki kaçak haberdar olacak, 3. kişiler ticari faaliyetlerini ona göre yürütecek, kaçığa da açığa çıkıp ifade vererek veya savunma yaparak, malları üzerindeki tedbire son vermesi için bir şans daha tanınmış olacaktır. Gerçekleşmesi umulan bu yararların işlerlik kazanması açısından ilan kararının mahkemenin inisiyatifine bırakılması yerine, zorunlu olması bizce daha doğru olacaktır.

CMK md. 248/4’ün amir hükmü uyarınca, kaçığın yurt içinde yakalanması veya yurt dışında yakalandıktan sonra iade edilmesi ya da kendiliğinden gelerek teslim olması durumunda, kararı veren makamca elkoyma kararının da kaldırıl-

⁴³ Iwanczuk v. Poland, T. 15.11.2001, Başvuru No. 25196/94, S. 66 - 70, aktaran **ÜNVER-HAKERİ**, s. 429.

⁴⁴ Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, T. 11 Aralık 1980, No. 8339/78, Decisions and Reports 23, s. 137, aktaran **ÜNVER-HAKERİ**, s. 430.

⁴⁵ **CENTEL-ZAFER**, s. 1036; **ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ**, s. 197.

⁴⁶ 01.06.2005 tarih ve 25382 sayılı RG.

⁴⁷ **ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞSIZ**, s. 843-844.

masına karar verilecektir. Tüm koruma tedbirlerinde araç ve geçicilik özelliği söz konusu olup,⁴⁸ amaç kaçığın ortaya çıkmasını sağlamak olduğundan,⁴⁹ kaçığın kollukça yakalanması veya kendiliğinden teslimi halinde, amaç gerçekleşmiş olduğuna, beklenen başkaca bir yarar kalmadığına göre elkoyma tedbirine son verilebilecek değil, verilecek olması gayet yerindedir.⁵⁰

Elkoyma ile ilgili olarak unutulmaması gereken bir diğer husus: “**a)** Elkoyma şartları gerçekleşmeden bu kararın alınması, **b)** Elkonulan eşyanın korunması için gereken tedbirlerin alınmaması, **c)** Elkonulan eşyanın amacı dışında kullanılması veya **d)** Zamanında iade edilmemesi” durumlarında pek tabi ki eşyasına bu şekilde elkonulan kaçak şüpheli veya sanığın CMK md.132 ve 141 uyarınca tazminat isteme hakkının söz konusu olacağıdır.⁵¹

Son olarak madde CMK md. 248/6 gereği, soruşturma aşamasında sulh ceza hâkimi veya kovuşturma aşamasında yetkili mahkemece elkoyma kararı verildiğinde, kaçığın yasal olarak bakmakla yükümlü bulunduğu yakınlarının (eşinin, çocuklarının, anne-babasının vs.) alınan tedbirler nedeniyle yoksulluğa düşebileceklerinin saptanması veya bu yönde bir başvuruda bulunulması durumunda, bu kişilerin asgari geçimlerini sağlamak⁵² (ama sadece bu amaçla)⁵³ üzere, el konulan mal varlığından sosyal durumları ile orantılı miktarda yardımda bulunulması konusunda kayyımaya izin verilecektir.

Kaçak şüpheli hakkında da uygulanmaya yönelik bu değişiklik bizce de yerinde olmuştur, zira tıpkı sanık gibi şüpheli de savcılık ve mahkemeye başvurudan (bir anlamda devletten) kaçsa bile, ceza muhakemesi süjesi olarak onun da birtakım hakları vardır. Ailesinin geçimini temin de bunun başında gelmektedir. Belirli bir amaçla (ki bu amaç arasında ailesini madden zor duruma bırakmak, başkalarına muhtaç etmek vs. yoktur) malvarlığına Devlet tarafından el konulan kaçığın ailesine, bu şekilde âdete bir maaş bağlanması, hukuk devleti olmak ve cezaların şahsiliği açısından son derece yerindedir.

2. Tutuklama (Gıyaben)

Yeni CMK sisteminde prensip itibariyle eskisinin aksine gıyaben (şüpheli veya sanığın yokluğunda) tutuklama kararı verilmesi mümkün değildir.⁵⁴

⁴⁸ CENTEL-ZAFER, s. 380-381; ÜNVER-HAKERİ, s. 329.

⁴⁹ ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ, s. 197.

⁵⁰ ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞSIZ, s. 844; ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ, Koruma Tedbirleri, s. 199.

⁵¹ ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ, s. 348-349.

⁵² CENTEL-ZAFER, s. 1036; ÖZTÜRK-KAZANCI-GÜLEÇ, s. 198.

⁵³ ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞSIZ, s. 843.

⁵⁴ ÖZTÜRK-TEZCAN-ERDEM-GEZER-SAYGILAR KIRIT-ALAN-ÖZAYDIN-ERDEN TÜTÜNCÜ-ALTINOK-TOK, 79; YENİSEY-NUHOĞLU, s. 395. Ancak, uygulamada ne yazık ki; zaman zaman Savcılar CMK 274/1 uyarınca düzenledikleri yakalama taleplerine sorgu ve tutuklamayı da ek-

CMK md. 248/5'teki düzenleme ise gıyapta tutuklama yasağının istisnasını oluşturmaktadır. Buna göre, kaçak hakkında CMK 100. ve sonraki maddeler gereğince, sulh ceza hâkimi veya yetkili mahkeme tarafından yokluğunda tutuklama kararı verilebilecektir.⁵⁵

Yalnız burada bir özellik söz konusudur: CMK Yürürlük Kanunu md. 5/2'ye göre, CMK md. 248/5 uyarınca sadece “*yabancı ülkede bulunan kaçaklar*” hakkında gıyabi tutuklama kararı verilebilir.⁵⁶ Bu istisnai hükmün doğrudan CMK'nın ilgili maddeleri yerine bu şekilde başka bir kanunda yer alması bize göre yerinde olmamıştır.⁵⁷

Bununla birlikte kanaatimizce, hakkında bu hüküm gereği gıyabi tutuklama kararı verilebilmesi için kaçığın yurt dışında olduğunun bir şekilde tespit edilmiş (sınır kapılarından legal veya illegal bir şekilde çıkış yaptığının belirlenmiş, yurt dışında görülmüş, tanınmış, yurt dışında olduğunun bulunduğu ülke yetkilileri tarafından bildirilmiş vs.) olması gerekmektedir. Kaçağın, her daim yurt dışında mı yoksa içinde mi olup olmadığının tespiti kolay olmayacağından, söz konusu hükmün uygulanabilirliği bizce tanınmış/bilinen kaçaklar dışında pek de mümkün görünmemektedir.

3. Güvence Belgesi Verme

CMK md. 246/1, “gaip sanık” hakkında yetkili mahkemece duruşmaya gelmesi durumunda tutuklanmayacağı hususunda belirli koşulları ihtiva eden⁵⁸ veya koşulsuz⁵⁹ bir güvence belgesinin verilebileceğini, CMK md. 248/7 ise kaçak hakkında da CMK md. 246'nın uygulanacağını düzenlemektedir.

Bu itibarla somut olayda kaçak şüpheli veya sanığa soruşturma aşamasında savcılık, kovuşturma aşamasında da yetkili mahkemece bu yönde bir güvence belgesi verilmesi mümkündür.⁶⁰ Kanaatimize göre, kanundaki bu düzenleme kaçak şüpheli veya sanığa yani ilgili yargılama süjesine (kişiye) değil, atılı suça yöneliktir.⁶¹ Aksi kabul,

mekte, bu yöndeki talep üzerine verilen tutuklamalı yakalama kararı esasında gıyabi tutuklama kararı özelliği göstermektedir. Aynı yönde bkz: **YENİSEY-NUHOĞLU**, s. 395-396, 854.

⁵⁵ Yalnız bunun için tutuklamanın tüm şartlarının somut olayda gerçekleşmiş olması, bunlara ek olarak güvence belgesi de verilmemiş olması da gerekmektedir. **YENİSEY-NUHOĞLU**, s. 854, 857-858.

⁵⁶ **CENEL-ZAFER**, s. 418; **TOROSLU-FEYZİOĞLU**, s. 228. Gerekçe olarak, “*kaçığın iadesi sürecinde sorun yaşamamak*” gösterilmektedir. **ÖZTÜRK-TEZCAN-ERDEM-GEZER-SAYGILAR KIRIT-ALAN-ÖZAYDIN-ERDEN TÜTÜNCÜ-ALTINOK-TOK**, 79; **ŞAHİN-GÖKTÜRK**, 579.

⁵⁷ **ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞSIZ-TEPE**, s. 847-848; **TOROSLU-FEYZİOĞLU**, s. 229.

⁵⁸ Koşullar açısından CMK 109/3 dikkate alınabilir. Aynı yönde Bkz: **BALCI**, s. 112; **ÖMEROĞLU**, s. 210-211.

⁵⁹ **ÖZTÜRK-TEZCAN-ERDEM-GEZER-SAYGILAR KIRIT-ALAN-ÖZAYDIN-ERDEN TÜTÜNCÜ-ALTINOK-TOK**, 80.

⁶⁰ **BALCI**, s. 101-117.

⁶¹ **ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞSIZ**, s. 851; **YENİSEY-NUHOĞLU**, s. 391, 748. Suça değil sanığa

sadece atılı suça değil, tüm suçlara yönelik bir güvencenin verildiği anlamına gelir ki bu da hüküm ile beklenen pratik amaca uygun değildir. Yine CMK md. 246/2 ve bu maddeye yapılan atıf gereği, duruşmaya gelerek savunmasını yapan kaçak sanık hakkında duruşmanın sonunda mahkûmiyet kararı verilmesi ve güvence belgesinin belirli koşullara bağlanmış olmasına rağmen kaçığın bu koşullara uymaması durumlarında, güvence belgesinin hükmü kalmayacak ve kaçak tutuklanabilecektir.

Güvence belgesinin konusu koruma tedbirlerinden tutuklama olduğundan, ortaya çıkan kaçığın tutuklama benzeri olduğundan yakalanması veya gözaltına alınması da söz konusu olamayacaktır. Buna karşılık, niteliği farklı olan diğer tedbirlere (arama, elkoyma veya iletişimin denetlenmesi vs.) başvurulabilecektir.⁶²

Buradaki amaç, kaçak şüpheli veya sanığı ortaya çıkarmak, soruşturma ve özellikle de kovuşturmanın tamamlanabilmesini sağlamak olduğundan, kaçaklar hakkında da tutuklanmama güvencesi verilebilmesinin düzenlenmiş olması ve bunun KHK ile değişiklikten sonra da devam ediyor olması yerinde bir uygulamadır.

Bu yönde açık bir düzenleme söz konusu olmamakla birlikte, güvence belgesinin bağlandığı koşullara uygun davranmayan kaçak şüphelinin de talep üzerine sulh ceza hâkimince tutuklanabileceğini; ancak ifade verdikten sonra kaçak hakkında iddianame tanzim edilmesi (mahkûmiyet benzeri kabul edilerek) gibi bunun dışında bir işlemin gerçekleşmesi durumunda, yukarıdaki hükmün kıyasen kaçak şüpheli hakkında da uygulanmasının, “*sınırlayıcı ve istisnai hükümlerin söz konusu olduğu hallerde kıyasın yasak olması ilkesinden*”⁶³ hareketle mümkün olamayacağını değerlendirmekteyiz.⁶⁴

4. Yakalama Emri Düzenleme

Bilindiği üzere CMK md. 98/1’de, soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından yakalama emri düzenlenebilmektedir. Bu hüküm elbette kaçak şüpheli hakkında da uygulanabilecektir. Yine CMK md. 98/2 gereği, yakalanmışken kolluk görevlisinin elinden bir şekilde kaçan kaçak şüpheli veya sanık hakkında Cumhuriyet savcısı ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilecektir. Son olarak CMK madde 98/3

yönelik olduğu, bir kez verildiğinde hiçbir suçtan dolayı tutuklamanın söz konusu olamayacağı yönündeki aksi görüş için bkz: ÖZTÜRK-TEZCAN-ERDEM-GEZER-SAYGILAR KIRIT-ALAN-ÖZAYDIN-ERDEN TÜTÜNCÜ-ALTINOK-TOK, 81.

⁶² ÖZBEK-DOĞAN-BACAŞIZ, s. 850.

⁶³ CENTEL-ZAFER, s. 55; ÜNVER-HAKERİ, s. 75.

⁶⁴ BALCI, s. 113; ÖMEROĞLU, s. 214; ÜNVER-HAKERİ, s. 720.

uyarınca, kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine yargılamayı yapan mahkeme tarafından düzenlenebilecektir.⁶⁵

5. Kolluk Tarafından Doğrudan Yakalama Yapılabilmesi

Yine CMK md. 90/2 kapsamında, kolluk görevlileri CMK 98. maddede belirtilen (tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren durumlarda) ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Cumhuriyet savcısına veya amirlerine derhal başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahiptirler. İşte bu hüküm de pek tabi ki yine kaçak şüpheli veya sanık hakkında da uygulanabilecektir.

III. İtiraz

CMK'nın benimsediği sistem uyarınca, hâkim kararı ile kanunun açıkça düzenlediği mahkeme kararlarına karşı itiraz kanun yoluna gidilebilmektedir. Kaçakların yargılanmasının düzenlendiği CMK md. 248/8'de de *"bu kararlara karşı itiraz edilebilir"* denilmektedir. Acaba burada bahsi geçen itiraz, sadece 248. maddede sayılan koruma tedbirlerine mi yoksa 247. maddede düzenlenen kaçaklık kararına da mı yöneliktir?

Kanaatimize göre, itirazdan burada sadece md. 248/8'de bahsedilmiş olmasına karşın, md. 248/2'de kaçaklık kararı alınabilecek katalog suçlar sayılmış, md. 247/2'de de ancak 248. maddenin 2. fıkrasında sayılan suçlardan dolayı kaçaklık kararı verilebileceği düzenlenmiş olduğundan, sadece 248. maddede sayılan koruma tedbirlerine değil, sulh ceza hâkimi veya yetkili mahkemece alınan kaçaklık kararına da itiraz etmek mümkündür.⁶⁶

Kaçaklık kararı, savcının talebi üzerine sulh ceza hâkimince verilirse, zaten kanun gereği bu karara itiraz her zaman mümkündür. Buna karşılık yetkili mahkemece verilmiş olması durumunda da bizce itirazı kabil bir karardır. Kişi kaçak olsa da müdafî, müvekkili hakkında mahkemece verilmiş kaçaklık kararına (örneğin; somut olayda kaçaklık kararı verilmesini gerektiren katalog bir suç bulunmadığından hareketle) itiraz edebilmelidir. Bu nedenle bize göre, maddede açıklık bulunmasa da kaçak şüpheli veya sanık hakkında verilecek tüm mahkeme veya hâkimlik kararlarına itiraz mümkündür.⁶⁷

⁶⁵ YENİSEY-NUHOĞLU, s. 344.

⁶⁶ CENTEL-ZAFER, s. 1036; YENİSEY-NUHOĞLU, s. 857.

⁶⁷ BALCI, s. 116; CENTEL-ZAFER, s. 1036; ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞSIZ, s. 851-852; ÖZTÜRK-TEZCAN-ERDEM-GEZER-SAYGILAR KIRIT-ALAN-ÖZAYDIN-ERDEN TÜTÜNCÜ-ALTINOK-TOK, 82; YENİDÜNYA-İÇER, s. 2010; YENİSEY-NUHOĞLU, s. 857; YURTCAN, s. 690.

IV. Vatandaşlıktan Çıkarılma

29.05.2009 tarih ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'nda⁶⁸ (TVK), Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybına dair iş ve işlemler ile vatandaşlık hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar yer almaktadır. Kanunun 29. maddesine göre, resmi makamlarca maddede sayılan eylemlerde bulundukları tespit edilen kişilerin Türk vatandaşlığı, Bakanlığın teklifi, Cumhurbaşkanının bu yöndeki kabule yönelik kararı ile kaybettirilebilir.

Kaçaklık müessesesinde önemli değişiklikler yapan 680 sayılı KHK'nın⁶⁹ 75. maddesi ile TVK'nın 29. maddesine; “26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı *Türk Ceza Kanununun 302'nci, 309'uncu, 310'uncu, 311'inci, 312'nci, 313'üncü, 314'üncü ve 315'inci maddelerinde yazılı suçlar nedeniyle hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen ve yabancı ülkede bulunması nedeniyle kendisine ulaşılamayan vatandaşlar; bu durumun soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı veya kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından öğrenilmesinden itibaren bir ay içinde vatandaşlıklarının kaybettirilmesi amacıyla Bakanlığa bildirilir. Bakanlıkça Resmî Gazetede yapılan yurda dön ilanına rağmen üç ay içinde yurda dönmemeleri halinde, bu kişilerin Türk vatandaşlıkları Cumhurbaşkanı kararıyla kaybettirilebilir*”⁷⁰ şeklinde bir fıkra eklendiği görülmektedir.⁷¹

Söz konusu fıkra yer alan, “suçlar nedeniyle hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen ve yabancı ülkede bulunması nedeniyle kendisine ulaşılamayan vatandaşlar” şeklinde tarif edilen vatandaşların, kaçak şüpheli veya sanık benzeri olduklarını değerlendirmekteyiz. Benzeri dememizin nedeni, maddede adeta bir anlamda kaçığın tanımının yapılmış (hakkında ceza soruşturması veya kovuşturması bulunmak, yurt dışında bulunmak, bu nedenle ulaşılamamak vs.) olmasına karşın, kaçak hakkında yapılabilecek işlem-

⁶⁸ Kanun hükümleri için Bkz: 12.06.2009 tarih ve 27256 sayılı RG.

⁶⁹ 680 sayılı “*Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*” hükümleri için Bkz: 06.01.2017 tarih ve 29940 sayılı RG (Mükerrer).

⁷⁰ Söz konusu fıkranın son cümlesindeki, “*Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla kaybettirilebilir*” ibaresi 02.07.2018 tarih ve 700 sayılı KHK ile “*Cumhurbaşkanı kararıyla kaybettirilebilir*” şeklinde değiştirilmiştir.

⁷¹ Buna benzer bir fıkranın mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun (TVK) 25'inci maddesinin g bendi olarak 1982 tarih ve 2383 sayılı kanunla eklendiği, bu bendin 1992 tarih ve 3808 sayılı kanunla yürürlükten kaldırıldığı görülmektedir. Mülga 403 sayılı TVK'nın 25'inci maddesinin g bendi, “*yurt dışında bulunup da Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış güvenliği ile kanunun suç saydığı şekilde iktisadî veya malî güvenliği aleyhinde faaliyette bulunan veya yurt içinde bu tür faaliyetlerde bulunup da her ne suretle olursa olsun yurt dışına çıkan ve hakkında Türkiye'de bu nedenle kamu davası açılmasına veya ceza kovuşturmasına veya hükmün infazına olanak bulunmayan ve gelmesi için yapılan duyuruya rağmen üç ay içinde yurda dönmeyenler*” şeklindedir. Konu hakkında bkz: **NOMER Ergin**, Vatandaşlık Hukuku, 15. Baskı, Filiz, İstanbul, 2005, s. 130 vd.; **ULUOCAK Nihal**, Türk Vatandaşlık Hukuku, Filiz, İstanbul, 1989, s. 101 vd.

ler, alınabilecek tedbirlerin aksine “*vatandaşlıktan çıkarılma*” için soruşturma veya kovuşturmayaya tabi kişi hakkında yetkili mahkemece kaçaklık veya benzeri bir karar verilmesinin şart olmadığının düzenlenmiş olmasıdır. Bir de bunlara ek olarak kaçaklığa ilişkin koşulların (örneğin; kaçaklık için sayılan katalog suçlar yerine daha az sayıdaki suçun sayılması gibi) bire bir aranmıyor olmasındandır.⁷²

Dikkat edileceği üzere, vatandaşlığın bu şekilde kaybettirilmesi, İç İşleri Bakanlığı’nın teklifi, Cumhurbaşkanının da kararı üzerine olabilmekte, yani herhangi bir mahkeme kararına gerek duyulmamaktadır.⁷³ Bu karar, kaçak hakkında alınabilecek kaçaklık kararı ve diğer tedbirlerin aksine idari bir yaptırım niteliğinde olduğundan Danıştay’ın denetimine tabidir.

Bu tedbirin uygulanabilmesi için her şeyden evvel Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan biri hakkında TCK 302, 309, 310, 311, 312, 313, 314 veya 315. maddelerinde yazılı suçlardan dolayı soruşturma veya kovuşturma başlatılmış olması gerekmektedir. Bu suçlar; “Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak, Anayasayı ihlal, Cumhurbaşkanına suikast ve fiili saldırı, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne karşı suç, Hükümete karşı suç, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’ne karşı silahlı isyan, silahlı örgüt kurma, yönetme, bu örgüte üye olma, üyesi olmadığı örgüt adına suç işleme, üyesi olmadığı örgüt adına bilerek ve isteyerek yardım etme, örgüt propagandası yapma ve örgüte silah sağlamadır”.

Şüpheli veya sanığın yurt dışından dönmesini, bu surette soruşturma ve kovuşturmanın etkin bir biçimde tamamlanmasını sağlamak amacıyla geçici;⁷⁴ ama ağır bir idari tedbir niteliğinde olsa da kaçaklığın düzenlendiği CMK md. 248/2’de sayılan tüm suçları değil, sadece bazı suçları kapsadığından, en azından bu açıdan bizce yerinde bir uygulama olmuştur. Buna karşılık, bu kişiler hakkında sayılan suçlardan dolayı sadece bir isnatta bulunulmasının (ceza soruşturması veya kovuşturmasının yapıyor olması şeklinde) yeterli ve suçlu olduklarının mahkeme kararı ile tespit edilmesinin aranmıyor olması (masumiyet karinesinin ihlali) açısından yerinde bir düzenleme olmamıştır.⁷⁵

Bu kimseye yurt dışında olduğundan dolayı ulaşılamıyor (tebligat yapılamıyor), bu nedenle de soruşturma veya kovuşturma akamete uğruyor ise öncelikle şüpheli veya sanığın yurt dışında olduğunun öğrenilmesinden

⁷² DOĞAN Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, 14. Baskı, Savaş, Ankara, 2017, s. 164-169. TVK kapsamında vatandaşlığın kaybı için aranan koşullar için bk.: DOĞAN, s. 165.

⁷³ DOĞAN, s. 167.

⁷⁴ TVK 14 gereği ülkeye dönüp 3 yıl süreyle Türkiye’de ikamet etmek şartıyla tekrar vatandaşlığın kazanabilmesi söz konusu olmaktadır.

⁷⁵ DOĞAN, s. 167-168.

itibaren bir ay içinde yetkili savcılık makamınca veya mahkemece, İşleri Bakanlığı'na bildirimde bulunulması şarttır. İşleri Bakanlığı'nın, Resmi Gazete'de söz konusu kişiye yönelik olarak "yurda dön" çağrısını ilan eden bildirmesine rağmen, üç ay içinde yurda dönememesi durumunda yine Bakanlığın teklifi ile Cumhurbaşkanı kararı ile vatandaşlığın kaybettirilmesi söz konusu olabilmektedir.

Savcılık makamının veya mahkemenin durumu (yabancı ülkede olan kişiye ulaşılamadığını) bildirmesinin, İşleri Bakanlığı'nın da bildirim üzerine yurda dön çağrısını ilan eden yapmasının ve dönmemesi halinde vatandaşlığın kaybı yönünde teklifte bulunmasının zorunlu olmasına karşın, Cumhurbaşkanının bu teklifi her daim olumlu karşıması gerekli değildir. Cumhurbaşkanı söz konusu teklifi değerlendirecek ve kabul ya da reddedebilecektir.

TVK'nın 30. maddesine göre, vatandaşlığın kaybettirilmesi kararının verilmesi durumunda, bu idari yaptırım Resmî Gazete'de yayımlanmakla hüküm ifade etmeye başlayacak, kaybettirme kararı şahsi (eş ve çocuklara sirayet etmeyecek) olacaktır.⁷⁶ Kanaatimize göre, tedbirin şahsi olması, karar idari nitelik arz etse de "*cezaların şahsiliği ilkesi*" doğrultusunda olumlu bir düzenlemedir. Buna karşılık, olağanüstü hâl veya sıkıyönetim dönemlerinde KHK'larla kişi hak ve hürriyetlerine Anayasa md. 15/2 ve md. 13'ü esas almak suretiyle olağan hukuk düzenine nazaran kısıtlamalar getirilebilmesine karşın,⁷⁷ böylesine önemli bir düzenlemenin KHK ile yapılmasının hukuk devleti ilkesi ile pek bağdaşmadığını düşünmekteyiz. Bu nedenle, tıpkı diğer tedbirlerde olduğu gibi belirtilen suçlarla sınırlı olarak, sadece hakkındaki kaçaklık kararının bir mahkeme kararına dayalı şekilde "kaçak sanık veya şüpheli" hakkında alınabileceğine ilişkin CMK md. 247-248'de, KHK yerine kanun değişikliği ile açık bir düzenlemenin yapılmasının daha uygun olacağını değerlendirmekteyiz.

Bu düzenlemenin de TVK md. 29'da olduğu şekilde değil, "sayılan suçlardan dolayı hakkında başlatılan soruşturmanın dava açılarak sonlanması sonrasında yapılan yargılama neticesinde mahkûm olup da yurt dışına kaçan mahkûm açısından belirtilen prosedürün uygulanmasının ardından yurda dönmemesi durumunda vatandaşlığın kaybı" şeklinde olmasının daha yerinde olacağını⁷⁸ değerlendirmekteyiz. Böylelikle, kaçak şüpheli ve sanık dışında hukukumuza "kaçak mahkûm" terimi de girmiş olacak, mahkemece alınan

⁷⁶ NÖMER, 135; ULUOCAK, s. 104.

⁷⁷ ŞEN, (Çevrimiçi), <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2348647-vatandasliktan-cikarma>, 19.11.2022.

⁷⁸ DOĞAN, s. 167.

kaçaklık kararı sonrasında çağrıya rağmen yurda dönmeyen “kaçak mahkûm” hakkında vatandaşlığın kaybı şeklinde idari tedbir uygulanmış olacaktır.

Söz konusu kaybettirme kararı, idari bir karar olduğundan elbette ilgili kişilerce (şüpheli, sanık, müdafii, yasal temsilcisi vs.) kararın iptali amacıyla Danıştay’da dava açmak mümkündür. Vatandaşlığı kaybettirilen şüpheli veya sanığın ülkeye dönmesi durumunda, Türkiye’de üç yıl ikamet etmesi şartına dayalı olarak tekrar vatandaşlığa alınabileceği yönündeki düzenlemenin de kaçaklık sonrasında kendiliğinden teslim olan veya yakalanan kaçak hakkında alınan elkoyma tedbirinin kaldırılması gerektiği yönündeki düzenlemeye benzetilerek kanunlaşmasının daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Diğer bir deyişle, yakalanan veya kendiliğinden teslim olan şüpheli veya sanığın vatandaşlığının herhangi bir işlem yapmaksızın tekrar kazandırılması yönünde bir düzenlemenin, yurt dışında bulunan kişinin yurda dönmelerini sağlamak açısından daha etkili bir tedbir olacağını değerlendirmekteyiz.

Sonuç

CMK 247. ve 248. maddelerde düzenlenen özel yargılama usullerinden kaçakların yargılanması, 6763 ve 7072 sayılı Kanunlar ile 680 sayılı KHK’nın ilgili maddeleri ile değiştirilerek bugünkü halini almıştır. Son değişiklik ile artık soruşturma aşamasında şüpheli hakkında da kaçaklık kararı verilebilecektir. Bu değişiklik ile muhtemelen, tıpkı sanık gibi, yurt içinde saklanan veya yabancı ülkeye kaçan, bu nedenle kendisine ulaşamayan şüphelinin soruşturmasının yapılabilmesi için savcılığa getirilmesi, bunu sağlamak için de “zorlama amaçlı elkoymanın” soruşturma aşamasında da uygulanması amaçlanmaktadır.

Kaçaklık kararı kapsamındaki katalog suçlar, ülkemizde son yıllarda yaşanan terör olayları dikkate alındığında, yerinde bir şekilde, buna uygun olarak arttırılmıştır. Kaçak hakkında elkoyma tedbirinin uygulanacak olması durumunda, kendisini temsil ettirmeyen kaçağa zorunlu müdafii atanması sistemi benimsenerek adil yargılanma hakkının, olağanüstü dönemlerde dahi ne kadar önemli olduğu bir kez daha vurgulanmıştır.

Kanunda kaçaklık kararı kaldırılıncaya kadar, işlendiği iddia edilen suçun dava zaman aşımının duracak olmasının düzenlenmiş olması da yerinde olmuştur.

Kaçakların yargılanmasına benzer bir şekilde, TVK’ya bir hüküm eklenecek, TCK’da yer alan bazı ağır suçlardan dolayı hakkında ceza soruşturması veya kovuşturması olan şüpheli veya sanığın, yabancı ülkede bulunduğu tespitini üzerine yerine getirecek bir dizi usuli işlem (özellikle geri dön çağrı-

sına uymamasından) sonrasında Cumhurbaşkanı kararıyla Türk vatandaşlığının kaybettirilebileceği hüküm altına alınmıştır. Geri alınabilir ve Danıştay'da iptal konusu yapılabilen idari bir tedbir olmasına karşın, bu kadar ağır bir neticenin, kişinin yokluğunda herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın alınabilmesinin yerinde bir düzenleme olmadığını düşünmekteyiz.

Bu kadar ağır bir tedbirin uygulamasının da KHK ile değil de Kanun ile yapılmasının daha iyi olabileceğini, bu tedbirin kaçakların yargılamasına benzetilerek CMK'da sistemleştirilerek yeniden ele alınmasının daha iyi olacağını değerlendirmekteyiz.

Kaynakça

- BALCI Murat:** “Ceza Muhakemesi Hukukunda Gaip ve Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi (CMK m. 246, CMK m. 248/7)”, TBBD, sayı: 92, Ankara, 2011.
- CENTEL Nur-ZAFER Hamide:** Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, Beta, İstanbul, 2022.
- DOĞAN Vahit:** Türk Vatandaşlık Hukuku, 14. Baskı, Savaş, Ankara, 2017.
- EVİK Ali Hakan:** “Trial of Fugitives” Law&Justice Review, Yıl: 9, Sayı: 15, Aralık 2017, Ankara, s. 1-22.
- NOMER Ergin:** Vatandaşlık Hukuku, 15. Baskı, Filiz, İstanbul.
- ÖMEROĞLU Ömer:** “Ceza Muhakemesinde Gaip ve Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. XVII, sayı. 3, Ankara, 2013, s. 206-207.
- ÖZBEK Veli Özer-DOĞAN Koray-BACAŞIZ Pınar:** Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Seçkin, Ankara, 2022.
- ÖZTÜRK Bahri:** Suç Muhakemesi Hukukunda Gaiplik ve Gaiplerin Muhakemesi, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1984.
- ÖZTÜRK Bahri-TEZCAN Durmuş-ERDEM M. Ruhan-GEZER Sırma-SAYGILAR KIRIT Yasemin F.-ALAN AKCAN Esra-ÖZAYDIN Özdem-ERDEN TÜTÜNCÜ Efser-ALTINOK WILLEMIN Derya-TOK M. Can:** Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Seçkin, Ankara, 2022.
- ÖZTÜRK Bahri-KAZANCI Behiye Eker-GÜLEÇ Sesim Soyer:** Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, 2. Baskı, Seçkin, Ankara, 2017.
- ŞAHİN Cumhur-GÖKTÜRK Neslihan:** Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Seçkin, Ankara, 2022.
- ŞEN Ersan:** (Çevrimiçi), <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2348647-vatandasliktan-cikarma>, 19.11.2022.
- TOROSLU Nevzat-FEYZİOĞLU Metin:** Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş, Ankara, 2011.
- TURHAN Faruk:** Ceza Muhakemesi Hukuku, Asil Yayın Dağıtım, 2006.
- ULUOCAK Nihal:** Türk Vatandaşlık Hukuku, Filiz, İstanbul, 1989.
- ÜNVER Yener-HAKERİ Hakan:** Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. Baskı, Adalet, Ankara, 2021.
- YENİDÜNYA Caner-İÇER Zafer:** Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet, Ankara, 2016.
- YENİSEY Feridun-NUHOĞLU Ayşe:** Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, Seçkin, Ankara, 2022.
- YILMAZ Ejder:** Hukuk Sözlüğü, 5. Baskı, Yetkin, Ankara, 1996.
- YURTCAN Erdener:** Ceza Yargılaması Hukuku, 15. Baskı, Adalet, Ankara, 2018.